

BÖLÜM 36

ALİŞVERİŞ BAĞIMLILIĞI

Hasan BALABAN¹

Giriş

İnsanlar çağlar boyu ihtiyaçlarının yanında moda-ya uyma, popüler olma, statü elde etme ve özendikleri kişileri taklit ederek onlara benzeme gibi amaçlar için de alışveriş yapmaktadırlar (1). Kapitalist algı toplumu karar alma sürecinde yönlendirmektedir. Pazarlama faaliyetleri ve reklamlar bu yönlendirmede en güzel araçlardır. Reklamla- rın esas amacı insanlara ihtiyaç duymadıkları tüketim ürünlerini aldırmasıdır. Tüketim için ihtiyaç duyulan bu araçlar hem insanların alım hızını arttırmakta hem de yeni tüketimlere zemin hazırlamaktadır (2). Reklamlar gibi kredi kartlarının ortaya çıkarak yaygınlaşması kişileri maddi anlamda sömürmeye, alışverişini kolaylaştırarak hızlandırmaya, ihtiyacından daha fazlasını almaya teşvik etmektedir (3). Bireylere alışveriş yapma yoluyla toplumdaki statülerini artırabilecekleri, stres ve sorunlarından kurtulabilecekleri fikri dayatılmaktadır (4). Alışveriş birçok insan için meşhur bir eğlence aktivitesi haline gelmiştir. Çağdaş batı tüketici anlayışı, alışveriş yaparken aynı zamanda eğlenmeyi teşvik etmektedir (5). Satın alma davranışının macera yaşama arzusunu tatmin etme isteği ile ilişkili olduğu bildirilmektedir (6). Bu-

nun sonucu olarak insanların hem eğlenip hem de tüketim yapabileceği alışveriş merkezleri giderek yaygınlaşmaktadır.

İhtiyaçlarımızın dışında kalan gereksiz sayılabilen eşyalar satın almak, insanların büyük çoğunluğunun bir dereceye kadar keyifli bulduğu bir etkinliktir. Ancak alışveriş bir tür “zorlama” veya “bağımlılık” haline geldiğinde sorunlu hale gelebilir. Kişisel, mesleki ve finansal alanları da kapsayacak şekilde yaşamın birçok alanında önemli problemlere yol açabilir. Alışveriş bağımlılığı, psikolojik sıkıntıya yol açabilen ve hayat kalitesinin düşmesi ile sonuçlanabilen, alışveriş ve harcama-ya odaklanan haddinden fazla veya kontrol altına alınamayan uğraşlar, dürtüler ve/veya davranışlar ile karakterizedir (7,8).

Tarihçe

Alışveriş bağımlılığı son senelerde daha popüler olsa da yeni bir kavram değildir. Emil Kreapelin 1915 yılında ilk kez alışveriş bağımlılığını “onionomania” (onyomani) olarak bilimsel literatüre dâhil etmiştir. Yunanca bir terim olan onyomani satış anlamındaki “onios” ile çılgınlık, delilik anlamları taşıyan “mania” kelimelerinin bir araya getirilmesi

¹ Uzm. Dr., Yalvaç Devlet Hastanesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği, hasan32balaban@gmail.com

onlara yardımcı olmayı hedeflemektedir (73). Ad-sız Alkoliklere benzer gönüllü bir kendi kendine yardım grubu olan Anonim Borçlular, kompulsif satın alma bozukluğu olan kişilere karşılıklı destek ve teşvik ortamı sağlamaktadır (74). Kompulsif satın alma, gergin ve zor ilişkilere neden olabileceğinden, evlilik veya çift danışmanlığı faydalı olabilmektedir (75). Zorunlu satın almanın yönetimi hakkındaki faydalı makalelerinde, kendi kendine yardım konusunda güçlü bir pozisyon alırken, kişilerin, davranışlarını kontrol etmek için yalnız başına ilaca güvenemeyecekleri konusunda açıklama yapılmasını öğütlemektedirler. Bunun yerine, Kuzma ve ark. Alışkanlığı kendileri kırmak için Tablo-3'te gösterilen dört adımlı bir yaklaşımı takip etmeyi önermektedirler (76).

Tablo-3 Zorunlu harcamaları kontrol etmek için dört adım

1.Zorunlu bir alışverişçi olduğunuzu kabul edin
2.Kredi kartlarını kesin ve çek defterinden kurtulun - kolay kredi kaynakları sorunu besler
3.Yalnızca bir arkadaşınız veya akrabanızla alışveriş yapın; utanç, aşırı harcama eğilimini frenleyecektir.
4.Alıveriş dışında vakit geçirmenin anlamlı yollarını bulun

Sonuç

Alışveriş bağımlılığı kolaylaştırıcı faktörlere bağlı olarak artış eğilimindedir. Bunun bir bağımlılık olup olmadığı halen tartışılmaktadır. Aşırı ve gereksiz harcamaya neden olabilmekte ekonomik açıdan bireye ve çevresine zarar verebilmektedir. Hakkında yeterli araştırma yapılmadığından henüz mevcut tanımlama sistemlerinde kendine yer bulamamıştır. Bu konuda yapılmış akademik çalışmaların son yıllarda arttığı görülmektedir. Genç nüfusta daha fazla görülmesi ileride yaygınlığının artacağını düşündürmektedir. Bu alanda yeni nörobiyolojik çalışmalara gereksinim vardır. Diğer psikiyatrik bozukluklar ile sıklıkla birliktelik göstermektedir. Yeterince güçlendirilmiş ve uzun vadeli takipleri içeren denemeler kullanılarak alışveriş bağımlılığına yönelik mevcut tedaviler için etki mekanizmalarının değerlendirilmesi, farma-

koterapi ve psikoterapi yaklaşımlarının geliştirilmesi için yeterli örneklem büyüklüklerine ve uzun vadeli etkilerin değerlendirilmesine gereksinim duyulmaktadır.

Kaynakça

1. Odabaşı Y. *Tüketim Kültürü*. İstanbul: Aura Yayınevi; 2017.
2. Ritzer G. *Toplumun Mcdonaldlaştırılması*. (Akın Emre Pilgir, Çev.Ed.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 2020.
3. Korur G, Kimzan HS. Kompulsif satın alma eğilimi ve alışveriş sonrası pişmanlık ilişkisinde kontrolsüz kredi kartı kullanımının rolü: AVM müşterileri üzerine bir araştırma. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*; 2016; 8(1):43-71.
4. Kadioğlu Z. *Tüketim İletişimi: Süreçler, Algılar ve Tüketici*. İstanbul: Pales Yayınları; 2014.
5. Keller M. "Needs, desires and the experience of scarcity: Representations of recreational shopping in post-Soviet Estonia." *Journal of Consumer Culture* 2005;5(1): 65-85.
6. Gültekin B. The influence of hedonic motives and browsing on impulse buying. *Journal of Economics and Behavioral Studies*; 2012; 4(3): 180-189.
7. Aboujaoude E, Koran LM. *Impulse Control Disorders*. New York: Cambridge University Press; 2010. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511711930>. Accessed August 30 2022.
8. Dell'Osso B, Allen A, Altamura AC, et al. Impulsive-compulsive buying disorder: Clinical overview. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*; 2008; 42(4): 259-266.
9. Kearney M, Stevens L. Compulsive buying: Literature review and suggestions for future research. *The Marketing Review*; 2012; 12(3): 233-251.
10. McElroy SL, Keck PE, Pope HG, et al. Compulsive buying: a report of 20 cases. *The Journal of clinical psychiatry*; 1994.
11. Müller A, Trotzke P, Mitchell JE, et al. The Pathological Buying Screener: Development and Psychometric Properties of a New Screening Instrument for the Assessment of Pathological Buying Symptoms. *PLoS One*. 2015 Oct 21;10(10):e0141094. doi: 10.1371/journal.pone.0141094. PMID: 26488872; PMCID: PMC4619303.
12. Lo HY, Harvey N. Effects of shopping addiction on consumer decision-making: Web-based studies in real time. *Journal of Behavioral Addictions*; 2012; 1(4): 162-170.
13. Müller A, Brand M, Claes L, et al. Buying-shopping disorder—is there enough evidence to support its inclusion in ICD-11?. *CNS spectrums*; 2019; 24(4): 374-379.
14. WHO. *International classification of Diseases Updated 09/2019 (11th revision)*. Retrieved From <https://icd.who.int/en>, August 30th, 2022.
15. Grant JE, Chamberlain SR. Expanding the definition of addiction: DSM-5 vs. ICD-11. *CNS spectrums*; 2016; 21(4): 300-303.
16. Brand M, Rumpf HJ, Demetrovics Z, et al. Which conditions should be considered as disorders in the ICD-11

- designation of “other specified disorders due to addictive behaviors”. *Journal of Behavioral Addictions*; 2020; 1-10.
17. Kyrios M, Trotzke P, Lawrence L, et al. Behavioral neuroscience of buying-shopping disorder: A review. *Current Behavioral Neuroscience Reports*; 2018; 5(4): 263-270.
 18. Müller A, Brand M, Claes L, et al. Buying-shopping disorder—is there enough evidence to support its inclusion in ICD-11?. *CNS spectrums*; 2019; 24(4): 374-379.
 19. Andreassen CS, Griffiths MD, Pallesen S, et al. The Bergen Shopping Addiction Scale: Reliability and validity of a brief screening test. *Frontiers in psychology*; 2015; 6: 1374.
 20. Albrecht U, Kirschner NE, Grusser SM. Diagnostic instruments for behavioural addiction: An overview. *GMS Psycho-Social-Medicine*; 2007; 4: 1-11.
 21. Petry NM, Zajac K, Ginley MK. Behavioral addictions as mental disorders: to be or not to be?. *Annual review of clinical psychology*; 2018; 14: 399.
 22. Lejoyeux M, Weinstein A. Shopping addiction. In *Principles of addiction* Academic Press; 2013; 847-853.
 23. Andreassen CS, Griffiths MD, Pallesen S, et al. The Bergen Shopping Addiction Scale: Reliability and validity of a brief screening test. *Frontiers in psychology*; 2015; 6: 1374.
 24. Zarate D, Fullwood L, Prokofieva M, et al. Problematic shopping behavior: an item response theory examination of the seven-item Bergen Shopping Addiction Scale. *International Journal of Mental Health and Addiction*; 2022; 1-19.
 25. Müller A, Trotzke P, Mitchell JE, et al.(2015). The Pathological Buying Screener: Development and psychometric properties of a new screening instrument for the assessment of pathological buying symptoms. *PLoS One*; 2015; 10(10); e0141094.
 26. Maraz A, Griffiths MD, Demetrovics Z. The prevalence of compulsive buying: a meta-analysis. *Addiction*; 2016 Mar;111(3):408-19. doi: 10.1111/add.13223. Epub 2016 Jan 8. PMID: 26517309.
 27. Atroszko PA, Atroszko B, Charzyńska E. Subpopulations of addictive behaviors in different sample types and their relationships with gender, personality, and well-being: latent profile vs. latent class analysis. *International Journal of Environmental Research and Public Health*; 2021; 18(16): 8590.
 28. Maraz A, Yi S. Compulsive buying gradually increased during the first six months of the Covid-19 outbreak. *Journal of Behavioral Addictions*; 2022; 11(1): 88-101.
 29. Efrati Y, Spada MM. Self-perceived substance and behavioral addictions among Jewish Israeli adolescents during the COVID-19 pandemic. *Addictive Behaviors Reports*; 2022; 100431.
 30. Özdemir Ş, Yaman F. Hedonik alışverişin cinsiyete göre farklılaşması üzerine bir araştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*; 2007; 2(2): 81-91.
 31. McElroy SL, Keck PE, Pope HG, et al. Compulsive buying: a report of 20 cases. *The Journal of clinical psychiatry*; 1994.
 32. Brand M, Wegmann E, Stark R, et al. The Interaction of Person-Affect-Cognition-Execution (I-PACE) model for addictive behaviors: Update, generalization to addictive behaviors beyond internet-use disorders, and specification of the process character of addictive behaviors. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*; 2019; 104: 1-10.
 33. Raab G, Elger CE, Neuner M, et al. A neurological study of compulsive buying behaviour. *Journal of Consumer Policy*; 2011; 34(4): 401-413.
 34. Kyrios M, Trotzke P, Lawrence L, et al. Behavioral neuroscience of buying-shopping disorder: A review. *Current Behavioral Neuroscience Reports*; 2018; 5(4): 263-270.
 35. Raab G, Elger CE, Neuner M, et al. A neurological study of compulsive buying behaviour. *Journal of Consumer Policy*; 2011; 34(4): 401-413.
 36. Trotzke P, Starcke K, Pedersen A, et al. Impaired decision making under ambiguity but not under risk in individuals with pathological buying-behavioral and psychophysiological evidence. *Psychiatry research*; 2015; 229(1-2): 551-558.
 37. Benson AL. *I shop, therefore I am: Compulsive buying and the search for self*. Jason Aronson; 2000.
 38. Müller A, Mitchell JE, Zwaan M de. *Pathologisches Kaufen—ein Verhaltensexzess mit Krankheitswert*; 2015; 189-196.
 39. Lejoyeux M, Hourtané M, Adès J. Compulsive buying and depression. *The Journal of clinical psychiatry*; 1995.
 40. Kellett S, Bolton JV. Compulsive buying: A cognitive-behavioural model. *Clinical Psychology & Psychotherapy: An International Journal of Theory & Practice*; 2009; 16(2): 83-99.
 41. Rose S, Dhandayudham A. Towards an understanding of Internet-based problem shopping behaviour: The concept of online shopping addiction and its proposed predictors. *Journal of behavioral addictions*; 2014; 3(2): 83-89.
 42. Trotzke P, Brand M, Starcke K. Cue-reactivity, craving, and decision making in buying disorder: A review of the current knowledge and future directions. *Current Addiction Reports*; 2017; 4(3): 246-253.
 43. Grant JE, Brewer JA, Potenza MN. The neurobiology of substance and behavioral addictions. *CNS spectrums*; 2006; 11(12): 924-930.
 44. Black D. Compulsive buying disorder: Definition, assessment, epidemiology and clinical management. *cns Drugs*; 2001; 15 (1): 17-27.
 45. Bindah EV, Othman N. The Role of Family Communication and Television Viewing in the Development of Materialistic Values among Young Adults. A Review. *International Journal of Business and Social Science*; 2011; 2(23).
 46. Islam T, Wei J, Sheikh Z, et al. Determinants of compulsive buying behavior among young adults: The mediating role of materialism. *Journal of adolescence*; 2017; 61: 117-130.
 47. Claes L, Müller A, Luyckx K. Compulsive buying and hoarding as identity substitutes: The role of materialistic value endorsement and depression. *Comprehensive Psychiatry*; 2016; 68: 65-71.
 48. Müller A, Claes L, Kyrios M. Object attachment in buying-shopping disorder. *Current Opinion in Psychology*; 2021; 39: 115-120.
 49. Müller A, Claes L, Kyrios M. Object attachment in buying-shopping disorder. *Current Opinion in Psychology*;

- 2021; 39: 115-120.
50. Müller A, Steins-Loeber S, Trotzke P, et al. Online shopping in treatment-seeking patients with buying-shopping disorder. *Comprehensive Psychiatry*; 2019; 94: 152120.
 51. Dittmar H, Long K, Bond R. When a better self is only a button click away: Associations between materialistic values, emotional and identity-related buying motives, and compulsive buying tendency online. *Journal of social and clinical psychology*; 2007; 26(3): 334.
 52. Müller A, Steins-Loeber S, Trotzke P, et al. Online shopping in treatment-seeking patients with buying-shopping disorder. *Comprehensive Psychiatry*; 2019; 94: 152120.
 53. McElroy SL, Keck PE, Pope HG, et al. Compulsive buying: a report of 20 cases. *The Journal of clinical psychiatry*; 1994.
 54. Bleuler E. *Textbook of Psychiatry*. New York. Macmillan; 1924.
 55. Faber RJ, O'guinn TC. A clinical screener for compulsive buying. *Journal of consumer Research*; 1992; 19(3): 459-469.
 56. Tavares H, Lobo DSS, Fuentes D, et al. Compras compulsivas: uma revisão e um relato de caso. *Brazilian Journal of Psychiatry*; 2008; 30: S16-S23.
 57. Nataraajan R, Goff BG. Compulsive buying: toward a reconceptualization. *Journal of Social Behavior and Personality*; 1991; 6(6): 307.
 58. Christenson GA, Faber RJ, De Zwaan M, et al. Compulsive buying: descriptive characteristics and psychiatric comorbidity. *The Journal of clinical psychiatry*; 1994.
 59. Schlosser S, Black DW, Repertinger S, et al. Compulsive buying: Demography, phenomenology, and comorbidity in 46 subjects. *General hospital psychiatry*; 1994; 16(3): 205-212.
 60. Demir ST. Koronavirüs sonrası yeni dünyada bağımlı tüketimciliğin kültürel eleştirisi. *Aurum Journal of Social Sciences*; 2020; 5(1): 1-11.
 61. Müller A, Mitchell JE, de Zwaan M. Compulsive buying. *Am J Addict*; 2015 Mar; 24(2):132-137. doi: 10.1111/ajad.12111. PMID: 25864601.
 62. Karim R, Chaudhri P. Adicciones de comportamiento: una visión general. *J Drogas psicoactivas*; 2012; 44: 5-17.
 63. Koran LM, Chuong HW, Bullock KD, et al. Citalopram for compulsive shopping disorder: an open-label study followed by double-blind discontinuation. *Journal of Clinical Psychiatry*; 2003; 64(7): 793-798.
 64. Koran LM, Aboujaoude EN, Solvason B, et al. Escitalopram for compulsive buying disorder: a double-blind discontinuation study. *Journal of clinical psychopharmacology*; 2007; 27(2): 225-227.
 65. Black DW, Monahan P, Gabel J. Fluvoxamine in the treatment of compulsive buying. *Journal of Clinical Psychiatry*; 1997; 58(4): 159-163.
 66. Black DW, Gabel J, Hansen J, et al. A double-blind comparison of fluvoxamine versus placebo in the treatment of compulsive buying disorder. *Annals of clinical psychiatry*; 2000; 12(4): 205-211.
 67. Ninan PT, McElroy SL, Kane CP, et al. Placebo-controlled study of fluvoxamine in the treatment of patients with compulsive buying. *Journal of clinical psychopharmacology*; 2000; 20(3): 362-366.
 68. Kim SW. Opioid antagonists in the treatment of impulse-control disorders. *Journal of Clinical Psychiatry*; 1998; 59(4): 159-164.
 69. Grant JE. Three cases of compulsive buying treated with naltrexone. *International Journal of psychiatry in clinical practice*; 2003; 7(3): 223-225.
 70. Murali V, Ray R, Shaffiulla M. Shopping addiction. *Advances in psychiatric treatment*; 2012; 18(4): 263-269.
 71. Bernik MA, Akerman D, Amaral JA, et al. Cue exposure in compulsive buying. *The Journal of clinical psychiatry*; 1996; 57(2): 90.
 72. Bleich S, Mitchell JE, Martina de Zwaan MD. A randomized, controlled trial of group cognitive-behavioral therapy for compulsive buying disorder: Posttreatment and 6-month follow-up results. *J Clin Psychiatry*; 2008; 69: 1131-1138.
 73. Catalano EM, Sonenberg N. Consuming passion: Help for compulsive shoppers. *New Harbinger Publications*; 1993.
 74. Levine B, Kellen B. Debtors anonymous and psychotherapy. *I shop, therefore I am: Compulsive buying and the search for self*; 2000; 431-454.
 75. Mellan O, Benson AL. Overcoming overspending in couples. *I shop, therefore I am—compulsive buying and the search for self*. New York: Aronson; 2000; 341-66.
 76. Black DW. Compulsive shopping: When spending begins to consume the consumer. *Current Psychiatry*; 2006; 5(7): 27-40.